

sinonimiji u višerječnim svezama hrvatskoga jezika, Darinke Gortan Premk o platisemiji i similisemiji u polisemantičkoj strukturi jednoga leksema, Jadranke Gvozdanić o brojevima, Ide Raffaelli o leksikologiji i semantici, Slavomire Ribarove o brojevima *četiri* i *četрнаest* u frazemima i njihovoj simbolici, Stjepana Damjanovića o približavanju standardu i napomenama o hrvatskom jeziku u XVII. stoljeću, Šime Deme o rukopisnoj latinskoj gramatici Šime Starčevića i Dubravke Sesar o slavenskim jezicima u XVII. stoljeću. Zbornik bih preporučio prvenstveno mladim i budućim nadama hrvatskoga jezikoslovlja jer prikazuje odlične primjere interdisciplinarnih pristupa kojima se jezik kao temeljna odrednica identiteta može proučavati. Neosporna je činjenica da ovakav zbornik povodom 70. rođendana može dobiti jedino osoba koja je ostavila dubok trag u povijesti istraživanja hrvatskoga jezika, kao što je to ostvarila profesorica Branika Tafra.

Lucian Borić

Nives Opačić, *Osjenčane riječi*. Zagreb: Matica hrvatska, 2017, 491 str.

Knjiga *Osjenčane riječi* autorice Nives Opačić objavljena je 2017. godine, a bila je predstavljena u travnju 2018. u Ogranku Matice Hrvatske u Novoj Gradskoj. Početkom 2018. knjiga je popraćena osvrtom Željka Ivanjeka u siječanjskom izdanju *Jutarnjega lista* naslova *O čemu piše omiljena i čitana jezikoslovka*. Da se autorica može pohvaliti i preko Ivanjekovih laskavih, ali nipošto netočnih epiteta iz naslova svjedoči i njezina dugogodišnja nastavnička djelatnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na Sveučilištu u Rimu, lektorski rad na Filozofskom fakultetu Karlova sveučilišta u Pragu, znanstvena i publicistička djelatnost u Matičinom *Vijencu*, *Filologiji*, *Radovima Zavoda za slavensku filologiju*, *Raspravama Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* i drugim publikacijama te zbornicima, jezično savjetovanje, angažman oko raznih inicijativa, djelatnosti i društava. Ljubav je to prema jeziku, a što drugo – i to ljubav u onom nepatvorenom, čistom obliku, kad je ljubav davanje. Opačić nam na 491 stranici daje 118 tekstova ističući u *Pregovoru* da je riječ o njezinim kolumnama koje su izlazile u *Vijencu* od 2009. do kraja 2014. godine, te je riječ o svojevrsnom nastavku prve knjige *Iza riječi: Prtinom i cijelcem* i *Riječi s nahtkasna i kantunala: Preko noćnog ormarića*. Nadalje kaže da “obrađuje vrlo raznolike teme: od kotača koji se ne vrti, kojekakvih indipota, raznih nijansi zelene, frigijskih kapa i ostalih kalpaka, od mitri i tijara, od cedulja i ceduljica, posjeta i posjetitelja, čekanja i iščekivanja, od fraka i mufa – a danas su oba ta predmeta već naftalinska – te do jednoga sasvim osobnog oproštaja od dramske i filmske glumice Ane Karić, kad to od mene nitko nije ni tražio ni očekivao” (str.

5). Opačić i sama to naziva svojevrsnim mamcem imajući na umu da će se tko pitati: “A što je indipot?”, tko drugi pak možda neće frigijsku kapu povezati s kapom nekoga patuljka, a neki će se možda zamisliti nad ceduljom i ceduljicom, razvijajući u glavi opsežnu filozofsku raspravu što je prikladno. Ili ispravno? Kao što ne može biti mala kućica, ne može biti ni ceduljica. Jer cedulja je već mala, čemu umanjena. Ili? A možda uopće nije riječ o tome, kao što će muf nekima biti “jedan od izraza za žensko spolovilo, često i za cijelu ženu” (str. 468), a drugima pak “sjećanje na onu finu, nepovratnu eleganciju davnašnjih gospođa, na raskošnu, uvijek skladnu i ukusnu garderobu, valjčić od krzna ili meke vatirane tkanine opšivene krznom, s otvorima na obje strane, kroz koje su žene provlačile ruke da im se griju” (str. 466). Takav prikaz citatima najbolji je prikaz onoga što kolumna uistinu jest, doduše ogoljen prikaz, pomalo sterilan, namjerno odabran upravo zbog svoje dvosmislenosti na koju Opačić i ukazuje. Međutim, naravno da nije riječ o asocijacijama i igrama pogađanja. Prije se može reći da je takav odabir naslova ono što udahnuje stvaran život riječi, odnosno njezinu proučavanju. Upravo u toj neposrednosti i životnosti leži omiljenost i popularnost ove autorice i njezina rada. Jer ignorirati stvarnost, konkretno, kada je riječ o prijenosu značenja riječi *muf* bilo bi sa stajališta jezikoslovlja neodgovorno, koliko god netko pokušavao čuti išta osim rukavica. S druge pak strane, raspravljati o prijenosu značenja, o tipu govora, kontaktirati rječnike vlastitoga i stranih jezika, predstavlja ozbiljan pristup jezičnomu problemu, čime napokon dolazimo do prave vrijednosti, važnosti, a time i zadaće ove knjige.

Kako uopće započeti rečenicu o riječi? Zvuči kao retoričko pitanje, početak nekakve rasprave, možda filozofsko pitanje ili pak nešto čemu ćemo podučiti malo dijete, no zaista se moramo zapitati: “Razmišljamo li o riječima?” Pri tom nas ne zanima definicija riječi. Naše područje interesa šire je, obuhvatnije, ono je sveprožimajuće. Misli o riječima znači misli o njihovim značenjima, odakle dolaze, zašto znače baš to, koje je njihovo osnovno, a koje preneseno značenje. Laiku to je naizgled sve jedno te isto pitanje, međutim jezikoslovac će ta pitanja znati razlučiti, rastaviti, samo kako bi ih mogao proniknuti, odnosno odgovoriti na njih te ih potom sastaviti u cjelinu koja će laiku s početka rečenice činiti razumljivu cjelinu, a točno tako Opačić komponira svoje članke. Kako je razumljivost, točnije, razumijevanje riječi ključan problem prethodne rečenice, neke riječi postaju *osjenčane* riječi. Kao kad netko crta, osjenčati sjeenu znači dati slici dimenziju, dimenzionalnost, život, kretanje, smjer, opipljivost, volumen, pa možda čak i zavarati koga. Tako je i s riječima. Sjenčamo ih da bismo ih uveli ili izbacili iz (vlastitoga) rječničkoga fonda, da bismo ih naučili pravilno koristiti ili još pravilnije izbjegavati. Odabir riječi odabir je po različitim kriterijima, odnosno nešto će biti primjereno, nešto razumljivo, nešto će zvučati više učeno, za nekom riječju ćemo posegnuti iako ono što ona

označava više ne postoji i slično. Ono što osobito označava ovu zbirku jest to da će čitatelj nakon svakoga članka jamačno zastati i promisliti, a početak će promišljati i već prilikom čitanja: “Vidiš, ne bih nikada rekao/pomislio/uvidio poveznicu između te dvije riječi.” Vjerojatno takav dojam pojačava i činjenica da je riječ o zbirci, nema toga odmaka između dva broja *Vijenca*. Opačić na razmišljanje navodi koliko neobičnim naizgled nepovezanim usporedbama riječi, toliko i svojim bogatim poznavanjem jezika i njegove povijesti, etimologije, tvorbe riječi, ali i širokim općim znanjem, vlastitim težnjama, aspiracijama, guštima i drugim. Čak i kad na početku članka ističe kako piše na zahtjev, nikad to nije zadatak obavljen na zahtjev. Što pokušavam reći? Članci pisani na zahtjev u svojoj iscrpnosti i životnosti ne kaskaju za onima koji su pisani autoričinom osobnom nevidljivom rukom – inspiracijom. U svakom članku naći će se ponešto za svakoga – od staroslavenskoga, preko kontakata s drugim i u drugim jezicima, od unutarjezičnih do izvanjezičnih razloga, autoričina komentara na aktualna zbivanja, njezine svjetonazore, preferencije, ponekad i potpuno opravdane opaske i upozorenja. Iz toga se dakako nazire i pozamašan broj tema, ako ih uopće možemo brojati. Ispravno bi bilo reći da se Opačić upravo kroz naizgled nejasne veze među riječima dotiče i čitavoga niza tema, pa ponekad možda i neizravno daje kritiku novinarstva u Hrvatskoj, obrazovnoga sustava, pojedinaca, politike, sve do pojedinaca koji ne smatraju da bi bilo pristojno zahvaliti na jezičnom savjetu objavljenom u *Vijencu* ili se samo potpisati punim imenom i prezimenom. Tako članak o riječima neće reći gubi već širi svoj prvotni smisao jer on smisao ustvari širi na područje kulture i pri tom ne mislim samo na kulturu u doslovnom smislu riječi, nego kulturu života u Hrvatskoj XX. i XXI. stoljeća (a obraća se i na davnija minula stoljeća). I naposljetku o čemu je tu zaista riječ?

Opačić počinje člankom *Sveti kotač koji se ne vrti*, pri čemu je riječ o pogrešnom novinarskom tumačenju Svete Rimske Rote, koja nije nikakav kotač, nego komisija koja razmatra pojedina pitanja vjernika upućena Rimu (najpoznatije je dakako razvod braka), rezoluciju objašnjava Informbiroom, ali i spektrometrom, razmatra vezu između sluge i Službenice i to pisane i malim i velikim početnim slovom, što podsjeća i na jedan kasniji članak o mocijskim parovima: tajnik kao “velevažna osoba” (str. 204) i tajnica “žena koja kupuje rođendanske darove za djecu i elastične čarape za venozne noge majke” (str. 205), sudca i “nove” sudkinje, sobara, koji za razliku od sobarice “neće raditi kao spremač u hotelu” (str. 205) i slično. Sobarice bi mogle biti asocijacija i na susobnika, a susobnikom (i suputnikom i supatnikom) postaješ kad s djevojkom prije zaruka i vjenčanja svakako hofiraš i kad su njezini roditelji utvrdili što kaniš. Nalaze se tu još kojekakve mjere od *Lanca na livadi*, preko štamprleka i bičerina do oka suhih šljiva, a šljive se kao hrana vežu uz mozak s jajima i buzaru čak i kad mozak služi za mozganje, a nije mozag, niti se mozka (riječ je o većini

nepoznatim palatalizacijama). O sobama, a i kabinetima još valja spomenuti da su neke namještene psihom, neke komodom, neke kantunalom, neke su blagavaonice, a neke blagovaonice, gdje se blaguju kruh, hobotnica, promincl i salon-bomboni i jabuke kao zalag vjernosti (ili znak razdora?). Svakako ćemo se pred psihom oblačiti u frak, koji je “kod nas posve zaboravljen, uostalom kao i u Americi” (str. 154) ili ćemo pak nataknuti bilo cilindar bilo frigijsku kapu, žene (i muškarci) tange, tajice ili najlonice. Ljubav prema Istri Opačić izražava stihovima Drage Gervaisa, ali i spomenom Branka Fučića, koji je obišao “krasnu zemlju, Istru milu” u potrazi za kulturnom baštinom. Je li *Hudi Bitek Pedalj muža lakat brade* ili je to pak mjerna jedinica? Ako je netko pijan kao duga hoćemo li ga nazvati indipotom ili pak Ludi Klafuti? Opačić se dotiče i proslava kršćanskih blagdana, s čime povezuje i ferije i pučke svečanosti. I dok su festivali pomodno postali Zagreb Film Festival i Motovun Film Festival, na dijelu našega sinjega mora problem je sti(c)k sa Slovenijom. Kakva je veza između rasadišta, sjemeništa i seminara, a kakva između čira, vrijeda i do raka. Sve u šesnaest se pjevaju budnice i davorije na točioniku. Od intelektualca dolazi se do znanca, a od njega pak i do poznanika. Sevdah je popiti kavu uz merak ili malinovac u Maksimiru s prijateljem, s onime “koji nam je sklon, naklonjen” (str. 271). Ima tu koje i o uobičajenim temama koje ljudi pretresaju s kolegama, susjedima, u čekaonicama ili dok čekaju na blagajni ili tramvaj: vrijeme, zdravlje (i bolest), reklame. Satove i nakit lako je dovesti u vezu s darivanjem. Ako je *Smak svijeta* je li prikladno reći *Svjetlost vječna svjetlila im* ili pak *Svaka duša spava sad je zgodna prava?* Možemo li u naslovima kao što su *Riječi, tihe, mirne, samotne*, *Uz Mjesec hrvatske knjige*, *Glagoljske umanjnice* i *Prilozi za jezičnu arheologiju* prepoznati *Opačine opačačke* po uzoru na prezime autorice – Opačić?

Takav neobičan odabir riječi i sintaksa rezultat su čitanja i promišljanja nad *Osjenčanim riječima*. Biti zbunjen ovim prikazom dobra je stvar, jer iz zbunjenosti se rađa interes, iz interesa znanje, a iz znanja mogućnost da se stvore... nove osjenčane riječi ili nove sjene već postojećih riječi. Neka sam poglavlja izostavila, neka spojila u vlastite jezične tvorevine, i to samo zato što se ne mogu suprotstavljati autoričinoj želji da svatko otkrije sam, jer ona je ta koja podučava, usmjerava, savjetuje, nasmijava, zbunjuje, rasvjetljava, objašnjava, izaziva, opominje, kudi i hvali, jer ništa nije crno-bijelo, jer su sjene u svim svojim nijansama ono što čini život i svijet oko nas.

Lana Antonia Brajković